

När är du född och var växte du upp?

Torsten: Jag är född 1936 vid Vrålet i Vagnhärad. Därifrån flyttade mina

Jag gick folkskola och sedan blev jag jobba här hemma.

Då Gunilla ställde mig denna fråga till dig om föräldrar och uppväxt.

Gunilla: Jag är född 1944 i Skövde. Pappa var officer och så den tiden måste militärens liv till på sig om de ville arbeta i staderna och det gjorde det också pappa. Innan jag hade startat skolan hade jag bott på ett antal olika platser och sju olika skolor. Det betydde att jag på fyra år gick i sju olika skolor. Pappa lemnade Gustaf Follin och mamma hette Hermod. Mormor var Inga Melander och de bodde på ett gammalt lag på 112 i Hållsala. Pappa var skånskt och var född 1904 och mamma var född 1905.

Jag hade en stor bror som hette Carl-Peter. Follin är det namn som du känner?

Ja, vi är släkt och en gång var vi och hälsade på honom där han bodde vid Pålsta i Helsingborg.

Jag föddes i Skövde och sedan flyttade vi till Forsåkersberg i Skövde kommun, grönare Skövde igen och så till slut i Stockholm, Skövde, Stockholm, Karlskrona och Stockholm. Det var inte något riktigt kompis, jag gick på gymnasiet eller gymnasiet i Karlskrona eller gymnasiet i Stockholm.

examinerade mig på det kommittéet i Skövde. Annars var det jobbigt och det var

**Intervju med Torsten Eriksson och Gunilla Follin
hemma på gården den 4 december 2006.**

Intervjuare: Allan Sundqvist

När är du född och var växte du upp?

Torsten: Jag är född 1936 vid Vrålet i Vagnhärad. Därifrån flyttade mina föräldrar till Svärta där vi var kvar till 1948. Mamma hette Adela Svensson och pappa hette Edvin Eriksson och båda var födda 1908. Mamma är från Grödinge och pappa är från Vagnhärad. De ägde en liten gård som hette Karlshäll, på 15 hektar åker och ungefär lika mycket skog. Så småningom ville de flytta häråt för att komma närmare sina släktingar och bekanta. Och det blev hit till Löten vi flyttade 1948.

Jag har inga syskon. Först gick jag i skolan i Svärta och sedan tre år här. Skolan hette Norshammar vid Svärta gård. Jag hade fem kilometer till skolan så på vintern fick jag åka med mjölkskjutsen. En dag framåt våren när jag gick och väntade på mjölkskjutsen så klev jag ner i ett dike och blev blöt. Pappa körde hem mig och var ordentligt arg. Så kom mjölkskjutsen och så sa han som körde att vi ska väl ha Torsten med. Nej, sa pappa han får gå idag för han har blött ner sig så du får åka. Och det gjorde han men han viska till mig att jag stannar bakom första kröken och det gjorde han så jag fick åka med. Det fick pappa reda på många, många år senare.

Jag gick folkskolan och sedan började jag jobba här hemma.

Då Gunilla ställer jag samma fråga till dig om födelseår och uppväxt.

Gunilla: Jag är född 1934 i Skövde. Pappa var officer och på den tiden måste militärerna flytta på sig om de ville avancera i graderna och det gjorde även min pappa. Innan jag hade slutat skolan hade jag bott på elva platser och hade gått i sju olika skolor. Det betydde att jag på tio år gick i sju olika skolor.

Pappa hette Gustav Follin och mamma hette Blenda. Mamma var från Bohuslän och de träffades när pappa låg på I 17 i Uddevalla. Pappa var skåning och var född 1904 och mamma var född 1905.

Jag hade en arbetskamrat som hette Carl-Fredrik Follin, är det någon du känner?

Ja, vi är släkt och en gång var vi och hälsade på honom där han bodde vid Pålsjö i Helsingborg.

Jag föddes i Skövde och sedan flyttade vi till Rosersberg i Stockholm, därefter Skövde igen och så Uppsala, Stockholm, Skövde, Stockholm, Karlstad och så Stockholm. Det var jobbigt i skolan. Jag fick alltid nya kompisar så jag fick inte något riktigt kompisgäng, men jag var alltid med i olika gymnastikföreningar eller gymnastikgrupper eller var med fältbiologerna och var ute och examinerade blommor. Jag var intresserad av naturen, den var likadan överallt så på det området kunde jag hävda mig. Annars var det jobbigt och det var

lärarna som var värst. Lärarna var inte snälla på den tiden. På två år bytte jag skola fyra gånger, en termin i varje. Eftersom jag bytte så ofta så hade jag ett brev från Kungl. Maj:t som förklarade varför Gunilla Follin skulle gå i den här skolan. Det stället som var mest negativt var i Stockholm. Jag var femton-sexton år när jag kom dit. Det var inte roligt. Jag gick i flickskola och skulle ta det som hette normalskolekompetens och det fick inte jag. De försökte köra fast mig. I engelska lyckades det inte för jag hade haft en bra lärare i engelska i Linköping, men däremot i muntlig framställning. Jag var inte alls intresserad av att läsa dikter. Jag tyckte om att läsa böcker, men inte dikter och då var det bara dikter som var aktuellt. Man skulle analysera Snoilskys dikter, Stagnelius dikter och Strindbergs dikter och vad de tänkte när de skrev sina dikter.

Jag måste ha något ordenligt betyg tyckte mina föräldrar så då gick jag i hushållsskola, Engelbrekts hushållsskola. Det var himla kul och där fick jag bra betyg.

Jag har två systrar och jag är äldst. De behövde inte byta skola lika ofta som jag. Mamma var hemma hela tiden. Pappa var sällan eller aldrig hemma. Det här var under kriget så han kom inte hem så ofta.

Jag var väldigt intresserad av militärlivet. Jag var ofta med pappa när han gjorde upp planer för olika övningar. Då satt jag alltid med och jag var med när han åkte ut till bönderna och frågade om han fick åka förbi med sina trupper. Och så var jag signallotta.

Vad gjorde du när du hade slutat skolan?

Då åkte jag till England och arbetade ett år som "mothers help" och var livegen ett år. Jag lärde mig väldigt mycket under det året framför allt engelska. Så fick jag se lite annat än Sverige.

Jag flyttade hemifrån när jag var 21 år. Då träffade jag mannen som är pappa till mina barn. Vi bosatte oss på Döbelnsgatan i Stockholm i en andrahandslägenhet utan värme och med bara kallvatten. Han gick då och utbildade sig till sjökaptten. Det första barnet, Eva, föddes 1957, det andra, Ann-Charlotte kom 1965 och Marianne, det tredje, 1966. Då hade vi flyttat till ett modernt nybyggt hus i Årsta. Det var helt följdriktigt med tre flickor. Min mamma hade två systrar och jag har två systrar.

Jag var tvungen att jobba så mycket som möjligt eftersom han läste och inte hade någon inkomst. Jag hade börjat på Åtvidabergs industrier som kontorselev innan vi träffades. Sedan avancerade jag och blev sekreterarelev. Så startade Åtvidabergs en elektronikavdelning och då sökte jag dit och fick jobb som växeltelefonist. Som signallotta var jag utbildad som telefonist.

Företaget började ta över uppgifter från Matematikmaskinnämnden. Så byggde de en egen stordator Facit och jag blev flyttad från växeln och fick stansa remsor. Efter något år sökte jag till Matematikmaskinnämnden som låg närmare där vi bodde. Då blev jag faktiskt den första kvinnliga dataoperatören på

Beskdatorn. Det var en stor maskin den var fem meter lång, två meter hög och kanske en meter bred. Det är lite skillnad mot dagens datorer.

Hur blev det när du började jobba hemma?

Torsten: Vi hade traktor, hästar och kor. Vi hade två anställda och så var det pappa och jag. Gården var lika stor som idag ca 70 hektar åker. Det är en arrendegård så vi har ingen skog. Vi hade spannmålsodling och mjölkproduktion. Redan då var det problem med viltet, på den tiden var det gott om älg. Vi har alltid haft ett väldigt tryck av vilt. Man fick vara lite försiktig och undvika de mest attraktiva grödorna.

Jag trivdes i jordbruket, men var inte så intresserad av mjölkorna. Maskinellt har det skett en enorm utveckling under min tid som bonde. Pappa hade en järnhjulstraktor när vi kom hit, men den körde jag aldrig. Sedan skaffade pappa en gummihjulstraktor en David Brown och till den hade vi en traktorförare, men så slutade han och då sa pappa att nu får du ta hand om traktorn. Så det var bara att ge sig ut och försöka plöja. Och det hade jag inget emot.

På vintern körde vi i skogen åt Hörningsholm. Någon enstaka gång högg vi också, men mest körde vi. Så måste vi skaffa ved och det tog också sin tid. När jag gifte mig så flyttade jag hit. Det här var en arbetarbostad medan huvudbyggnaden ligger nere vid ekonomibygnaderna. Det är ett väldigt gammalt hus, det är från sextonhundratalet. Idag är det sommargäster som bor i det huset. Min föräldrar bodde kvar en tid efter sedan jag tog över gården och sedan flyttade de till Trosa. Jag tog över gården 1958.

Jag träffade min blivande fru på dans i Trosa och vi gifte oss 1960 i Högalidskyrkan i Stockholm. Vi fick två barn, en flicka Ingela som föddes 1961 och en pojke, Torbjörn född 1964.

Vi bodde här och levde tillsammans till 1977. Jag har bott här hela tiden sedan jag kom hit med mina föräldrar.

Gunilla: Mina föräldrar kunde inte släpa med sig alla möbler så vi fick hyra möblerade lägenheter och mamma bodde för det mesta i kappsäck. Två mostrar hade varsitt hus på västkusten och vi hyrde en sommarstuga så man kan säga att västkusten har varit min fasta punkt under alla dessa flyttperioder. Det är nog betydelsefullt att man har någon plats som känns som hemma.

Har ni några särskilda minnen från krigsåren?

Torsten: Min pappa låg i Göteborg, det var förskräckligt kallt och var ju för långt för att åka hem så mamma fick sköta allt på gården. Jag kommer ihåg att jag var med i lagårn och att det var väldigt kallt och att vi fick pumpa upp vatten. Det fanns en plan som innebar att man bytte av varandra. Jag minns att det kom ett gäng militärer som högg löv som vi skulle använda som vinterfoder

till djuren. Lantbrukare fick komma hem en period under sommaren. När vi bodde i Svärta så var vi ganska nära Skavsta och där var det väldigt mycket flyg. Jag kommer ihåg att på vägen mellan Svärta och Nyköping fanns det en raksträcka och där hade man satt ner järnrör för att det inte skulle gå att landa med flygplan.

Vad innebar det för dig som var lotta?

Gunilla: Ja, det var senare när kriget var slut. Under kriget bodde vi Uppsala och det jag mest minns är mörkläggningen och att vi skulle sitta tysta inomhus så att inte den lede fi skulle få syn på oss. Vi fick förhållningsorder, vi fick inte springa ut och det var bara att lyda. Pappa sa lyd order! Vi bodde på arméns underofficersskola AUS.

Jag vet att mamma var orolig när pappa var ute under krigsåren. Hon fick ju inte veta var han var, breven adresserades bara till ett fältpostnummer. När han låg i Värmland hade han blivit jagad av tyska soldater. Han var idrottsman så han hade lyckats springa ifrån dem. Vad jag förstår så var tyskarna över på den svenska sidan. När han låg uppe vid finska gränsen 1940 fick vi veta att det var 41 grader kallt.

När vi bodde i Linköping så var jag med i Ungdomens Röda Kors innan jag blev Unglotta. En gång var jag med pappa till stationen och då kom det ett baltutlämningståg. Där stod de där stackarna som pappa sa, han tyckte inte alls att det var rätt att skicka hem dem.

Hur utvecklades det vidare för dig Gunilla?

Gunilla: Vi bodde kvar i Stockholmsområdet. Vi tyckte att lägenheten i Årsta blev för liten så vi bytte till en större lägenhet i Nacka. Eftersom min man var lotsutbildad så sökte han jobb hos Grängesberg som annonserade efter bogserbåtsskeppare till Liberia. Han fick jobb där och då flyttade hela familjen ner till Liberia. Vi skulle vara där två år, men det blev bara ett år. Vi hade samlat en hel del pengar under året i Liberia, så innan vi reste hem stannade vi ett år på Kanarieöarna.

Efter något år hemma igen tog familjekänslan slut och vi separerade 1971. Jag tog mina prylar och de två minsta barnen och flyttade. Jag fick tjänst som simlärare.

1984 träffades Torsten och jag. Jag tyckte att det var roligt att dansa och det tyckte min förra man också så vi var mycket ute och dansade. När jag träffade Torsten bodde jag i Gnesta och det var på Elektron som vi träffades. Sedan flyttade jag till Löten 1985. Då flyttade min yngsta dotter till sin äldre syster till Göteborg.

Mitt fasta punkt på jorden var på västkusten och där hade jag träffat en bondjanta och vi umgicks hela sommarloven. Jag hjälpte till att hässa hö, gallra betor, körde häst och mjölkade kor. På det sättet hade jag lite kunskap om vad det innebar att bo på en bondgård när jag kom hit.

När jag flyttade hit jobbade jag i Stockholm så jag åkte bil till Bankgirot där jag arbetade varje dag. Torstens mamma fanns här de första åren så hon såg till att det fanns mat i kylskåpet och färska bullar. När jag kom hem sex, halv sju hade jag inte lust att sätta igång att laga mat. 1990 hade jag tröttnat på att åka fram och tillbaka så då sa jag upp mig. Då sökte jag jobb i trädgården på Tullgarn men det var inte så bra så där var jag bara en säsong.

När jag blev arbetslös efter jobbet på Tullgarn fick jag A-kassa. Det var då som jag började jobba för Hembygdsföreningen, jag fick ett ALU-jobb. Jag arbetade fem dagar i veckan. Jag var nog den första som fick ett sådant jobb i föreningen. Min uppgift var att få ordning i alla papper. Jag gick igenom och dokumenterade det som fanns i museet. Vi hade en ordförande, Karl-Erik Johnsson, som var väldigt duktig på att leta upp möjligheter bl.a. ALU-tjänster som gjorde att vi hade både målare och snickare som arbetade med husen och två som arbetade med att göra i ordning vagnarna.

När började du Torsten engagera dig i hembygdsföreningen?

Torsten: Jag hade väl varit med i stort sett från början. Hur många år jag har varit med i styrelsen vet jag inte, men ordförande har jag varit sedan Karl-Erik Johansson dog.

Jag ville inte bli ordförande, men Karl-Erik Johnsson ville gärna ha en vice ordförande som kände trakten bättre än han och då lovade jag att ta på mig den uppgiften. Och så blev han sjuk och dog och då fick jag försöka klara av ordförandeuppgiften. Det har gått bra, vi har en väldigt bra styrelse. Vi är många och en del säger att en så stor styrelse det kan inte fungera, men det har det gjort. Nu är Gunilla också ledamot i styrelsen.

Vad är det roligaste som ni har åstadkommit i hembygdsföreningen under de här åren?

Vi har haft olika teman. Under några år gav vi ut ett antal skrifter bl.a. om Fifång och Oaxen och det var väldigt bra. Nu har vi bollat över till studiecirklar. Det är den största verksamheten vi har nu.

Vi har en del problem med kostnaderna och fått förslag från Telgebostäder att vi ska betala hyra för lokalerna på ett par hundra tusen. Just idag har jag träffat två representanter för Telgebostäder och Telgefastigheter och nu är jag lite mer optimistisk och hoppas att det ska lösa sig.

Hur är det att vara bonde idag?

Vi har korna går på fyra olika naturreservat, Söderby gravfält i Salem, ett i Lina i Södertälje, på Fifång och sedan naturreservatet här på Mörkö. Nu är hela besättningen hemma och då har vi sålt årskalvarna, vi har ingen uppfödning till slakt. Vi har en begränsad spannmålsodling, vi är väldigt utsatta av vildsvinen. Vi är ju så gamla så vi skulle egentligen slutat, men vi har ett barnbarn som väldigt gärna vill ägna sig åt lantbruk. Det finns bara jordbruk i hans huvud och nu går han på Berga lantbruksskola. Han är aderton år och bor här så han hjälper till väldigt mycket. Ett problem är att vi är uppsagda till 2008.

Vi har hjälp med ansökningar och redovisningar till EU. Det är mycket byråkratiskt krångel. Gunilla som sammanställer de uppgifter om djuren, som ska noteras fortlöpande, hon har fyra olika journalböcker. En kalv som föds på gården och som på sommaren är utplacerad i något av de fyra naturreservaten och sedan kommer hem på hösten då vi säljer den. Då är den kalven journalförd åtta gånger. Det ska vara en journal för varje reservat, en här, en på Fifång, en på Lina och en i Salem. Det är jobbigt. Det kräver flera timmars arbete i veckan.

Vad har ni mer sysslat med på fritiden förutom Hembygdsföreningen?

Vi är engagerade i Mörkö bygdegårdsföreningen och Herefordföreningen.

Vi har varit ute med husvagn några resor. Och så har vi en veteranbil och med den har vi åkt runt på Åland.

Vi har också varit ute på några längre resor, långa resor men inte så länge. Bl.a. har vi varit till Kina.

Torsten: Vi har ett antal barnbarn. Jag har fyra och Gunilla har fem plus ett barnbarnsbarn. De flesta bor i Stockholmsområdet. Men småbarnsföräldrar har inte tid, de jobbar båda. Vi har märkt bl.a. i hembygdsföreningen att de yngre har inte tid att engagera sig för de ska skjutsa till barnens olika aktiviteter.

Personuppgifter:

Torsten Eriksson, född 1936, gift med Inger Johansson 1960-77 och barnen Ingela, född 1961 och Torbjörn, född 1964.

Gunilla Follin, född 1934, gift med Anders Idre 1957-1971 och barnen Eva, född 1957, Ann-Charlotte, född 1965 och Marianne, född 1966.

Efterskrift

Gunilla lovade mig att citera ett stycke ur en berättelse som hon har påbörjat om sin barndom.

"Gunilla minns"

Mina allra första minnen från min barndom. Besöken hos morfar i hans "snickebo" där det doftade trä, och sovstunderna i salen på Ramneröd i Uddevalla.

Dessa mina tidiga minnen, från upplevelserna hos mina morföräldrar, är från 4-årsåldern. Måltiderna och kaffestunderna i det trivsamma köket, med utsikt över utedasset bl.a. var spännande. Den hela torsken lades i en stor fiskgryta, som spred en inte så angenäm doft i huset då den kokades. Mormor benade ur fisken, sås, smält smör och potatis lades på min tallrik. Det smakade bra. Sämre tyckte jag det var med morfars portion. Han åt huvudet, han petade och sörplade i sig det som gick, t.o.m. ögonen, så där simmiga, dimmiga, blåaktiga försvann dom med ett förnöjt läte från morfar in i hans mun. Mina ögon var uppspärade av förfäran och jag kunde inte låta bli att fråga: var det gott? Det var det, sa han. Kaffestunderna var ganska ljudliga också. Det dracks på fat. På tre fingrar balanserade han det fyllda kaffefatet mot munnen, sockerbiten i mungipan – och sviss så försvann en del av vätskan med ett sörplande ljud in mellan hans läppar. Mina funderingar är idag om mamma, som var en mycket väluppfostrad dam i Schartuansk tro, verkligen skulle ha åsett och hört detta utan att försvinna ut genom dörren med en skamsen min?

Stadsbarn som jag var, hade jag på sommaren hela tomten med blommor, frukt, lösdrivande katter, äpple- och päronpallande grabbar och morfars verkstad till mitt förfogande. Det mest spännande var förstås toaletten. Det var utedass med två hål. Jättelångt ner till botten, det såg jag när jag kikade ner i hålet. På sätet låg det tidningspapper i prydlig hög, rivet i bitar att torka sig med. Väggarna var prydda med några Kreuger-obligationer och olika affischer, särskilt en, *Grindslanten*, som var placerad mitt för sitthållet, det mindre där jag skulle sitta för att inte ramla ner i avgrunden, fascinerade mig. Dörren var genombruten, som ett jalusi, så jag kunde se vad som hände utanför, men ingen kunde se mig därinne när jag satt och filosoferade om yttervärlden ...

Sommarlovets startade i början av juni. 1944 och tio år framåt hyrde mina föräldrar ett torp på Undas ägor, som låg 3 mil utanför Uddevalla. Vi fick cykla in till stan för att handla en gång i veckan. Med en stor låda monterad på pakethållaren och tygkassar på styret vinglade vi hemåt mamma och jag. Ibland cyklade mamma ensam då jag måste vara barnvakt.

De flesta avslutningsdagar i skolan var jag inte med på. Vi packade våra resväskor och anträdde tågresan till Unda så fort som det var möjligt. Kanske var det lite synd att jag inte fick vara med på avslutningarna när jag tänker efter. Men så trött som jag var på skolgången och alla dessa skolbyten, var det med lättnad jag släpade på resväskor, matpaket och småsystrar för att komma till landet så fort som möjligt. Vi åkte persontåg mellan Karlstad - Uddevalla, Linköping - Uddevalla och senare Stockholm - Uddevalla.

Det var inte bara jordbruket jag intresserade mig för. Jag samlade växter under mina sommarlov. De pressades i en växtpress, jag botaniserade fram namn, klass och familj efter Floran. De klistrades fast på ett speciellt papper med namnetikett, även latinska uppgifterna. Min samling uppgick till drygt 200 st dokumenterade, pressade växter uppdelade i 2 st herbarier, som jag släpade med mig under en massa år.

1961, då min familj flyttade från Döbelnsgatan till Sandfjärdsgatan, glömde jag hela samlingen tillsammans med knyppeldyna, urklippssamling av flygplan, bilar och motorcyklar från Allers samlarserier, på vinden Döbelnsgatan 83. Detta har grämt mig många gånger, men nu samlar jag på andra grejor istället, som nog de flesta av de våra har sett."

Gunilla